

Yaşam

S a r g u n A . T o n t

Kelebekler...

Ömer Seyfettin, "Kelebekler" adlı hikayesinde 97 yaşında bir Nine ile Fransızca bir roman okuyan torunun torunu, esmer güzeli bir genç kız arasındaki konuşmayı bize şöyle aktarır:

-Okuduğun ne kızm?

-Bir roman

-Neden bahsediyor?

-Hiç

.....

-Adı ne?

-Descante

-Ne demek?

-Sevinçten, saadetten mahrum kadınlar demek.

-Onlar kimmiş?

-Biz ...Türk kadınları

Descante'nin Türk dostu Pier Loti'nin bir romanı olduğunu hemen belirttikten sonra Nine'nin bu yanıtı hiç hoşlanmadığını, bu tür kitapların gençlerin akıllarını zehirlediğini, onları bahara, mutluluğa yabancı bıraktığını vurgulayan Ömer Seyfettin, Nine'nin bu umutsuzluğa tedavi için önerdiği antidotu şöyle açıklar:

"Bahar geldi, ağaçlar çiçek açmaya, yapraklar yeşillenmeye, çimenler baş göstermeye başladı mı, bizim gözümüz artık odalarda duramazdı... İlk göreceğimiz kelebek bir senelik talihimizdi. Onu arar onu beklerdik. İlk kelebeğin beyaz, pembe olması için maniler söyler, dalların üzerine beyaz ve pembe kumaş parçaları asardık... Kelebeklerin birer manaları vardı... Beyaz kelebek: Saadete, talihe... Pembe

kelebek Sıhhat ve afiyete... Sarı kelebek: Kedere, hastalığa... Siyah kelebek matem ve ölüme delalet ederdi..."

Tek bir kelebeğin ne anlama geldiğini açıkladıktan sonra Ömer Seyfettin bizlere ekologların üzerinde çok çalıştığı bir konu olan tür sayılarının yıldan yıla neden azalıp çoğaldığı hakkında bilgilerini sunar:

"Büyük Nine devam ediyor, ilk defa küme halinde görülen kelebeklerin de umumi manalarını anlatıyor; beyaz kelebek kümelerinin zenginliğe, pembe kelebek kümelerinin bolluğa, sarı kelebek kümelerinin kıtlığa... işaret olduğunu söylüyor, uzatıyor, büyük vakalardan evvel hep kümeleri o vakitki kadınların müşahade ederek erkeklerine haber verdiklerini hikaye ediyordu."

Büyük Nine rahat uysun; bizim esmer güzeli kızmız Evrim Karaçetin hikayedeki torunun aksine hiç bir umutsuzluğa kapılmadan bütün Türk kızlarına örnek olabilecek bir şekilde sevgili kelebeklerini en son bilimsel buluşlar ışığında inceliyor ve sonuçları erkek kadın farkı gözetmeden projesini destekleyen TÜBİTAK gibi kuruluşlara iletiyor. Her nekad diğer türlerde olduğu gibi kelebek sayılarının da yıldan yıla neden değiştiği hakkında bilimin-

sanları arasında hâlâ hemfikir sağlanmamışsa da Evrim'in bu sayıdaki makalesinden anlayacağınız gibi bu muhteşem yaratıklar hakkında oldukça bilgi sahibiyiz.

Bir bilimsan olmak için en önemli iki özelliğin merak ve yetenek olduğunu gözönüne alırsak çalışılan ortam veya organizma o kadar önemli değildir. Örneğin sivrisinek veya aids virusu üzerine çalışan bir araştırmacının başarılı olabilmesi için o organizmaları sevmesi gerekmez. Bu yönden kelebek araştırmacıları çok şanslı kişiler, çünkü çalıştıkları canlı, doğanın bize hediye ettiği yaratıkların en güzellerinden biridir. Kelebek büyüğüne yakalanılardan biri de Charles Darwin'dir. Bilimsel yazılarında ciddiyeti pek elden bırakmayan bu büyük bilgin İnsanlığın Kökleri adlı kitabında kelebeklerden bahsederken "Herkes kelebeklerin ve diğer pulkanatlıların güzelliğine hayrandır ve akla gelen soru bu güzelliğin nasıl kazanıldığıdır" dedikten sonra hemen ekler: "Tropiklerdeki türlerin ihtişamını tarif etmeye kelemeler yetersiz kalır".

Bilimsanlarını bile bu kadar büyülen bir yaratığa şairlerin ilgisiz kalacağı düşünelemez: William Wordsworth, Bir Kelebeğe adlı şiirinde hayranlığını şöyle dile getirir:

Benim yanımda uç, daha ayrılma
Ölmüş zamanları sen canlandırırısın
Neşe dolu yaratık senin güzelliğin
Benim kalbimde kutsal bir hayaldir
Haniel Long'a göre kelebekler sonsuzadək yaşayacaklardır:
Kelebekler olacak
Yazları topraktan fıskıran çiçekler olacak
Bütün Sezarın yaptıkları
Ve bütün piramitler toza dönse bile.

Eski zamanlarda Batılı ülkelerde ke-
bek insan ruhunu simgeler ve ölüm esma-
sında uçup gittiğine inanılırdı. Sigmund
Freud "Rüyaların İzahı" adlı kitabında bir
hastasının 4 yaşındayken gördüğü bir rü-
yada ölen kardeşinin kanatlanıp uçmasını
bu eski inancın hâlâ şuur altında yatması-
na bağlar.

Benim okuduğum kitaplar arasında en
çok rastladığım kebek imajlarından biri-
si hanımlarla ilgilidir. Leo Tolstoy'un ün-
lü romanı Anna Karenina'sındaki şu satır-
lara bir göz atın:

*"Şeffaf etekleri ince belini sanki bir
bulut gibi sarmıştı; bir eli pembe entarisi-
nin içinde kaybolmuş, diğer eliyle ateşli
yüzünü kısa hareketlerle yelpazeliyordu.
Sanki yaprağa tutunan bir kebek gibiy-
di, hemen kanatlarını açıp uçacak bir ke-
bek..."*

Diğer çok yaygın bir imaj kebeğin
yaşama bir tırtıl olarak başlayıp o hayran
olduğumuz yaratığa dönüşmesinin, insan
yaşamındaki önemli bir değişikliğe benze-
tilmesidir. Örneğin küçük bir kızın ergen-
lik çağından sonra hem fiziksel hem de
ruhi açıdan gelişip olgunlaşması. Az da
olsa erkekler de bu imajdan bazen nasip-
lerini almışlar. Örneğin Herman Mel-
ville'in Moby Dick adlı kitabında İshma-
ill'in yamyam arkadaşı Queeq'i "O ne bir
tırtıl ne de kebekti" diye tanımlaması.
Erkek okuyucularımız bu benzetmeden
sakın gocunmasınlar, diyetini gözardı
edersek, Queeq tam dört dörtlük bir in-
san. (Hatta bizim valide bir gün bana -her
neyse, o konuya hiç girmesek çok daha
iyi olur.) Queeq'in yeğlediği menüden tik-
sinen vejeteryan okuyucularımızın biraz
olsun gönlünü almak için tarihin en ünlü
vejeteryanı Peygamber Budha'nın verdiği
bir vaizden şu satırları onlarla paylaşalım:
"Nasıl bir kebek, nektarını yudumladığı
bir çiçeğe zarar vermez, onu yok et-
mezse, sizler de karnınızı
doyururken aynı şeyi ya-
pın".

Boksör Muhammed
Ali'nin "Ben bir kebek gibi
dans eder arı gibi sokarım" sö-
zünün ne anlama geldiğini milli ju-
documuz, genç arkadaşım Fatoş
Koç'a sorduk. Fatoş bize, anlayan
için bu sporların kuvvet kadar zarafet
de içerdiğini, örneğin Muhammed
Ali'nin ringde sanki bir dansör gibi ha-
reket ettiğini ve bu hareketlerin de bir ke-
beğin uçuşuna benzetilmesinin doğal ol-
duğunu zarif bir dille açıkladı.

Söz kuvvetten açılmışken kebeklerin
edebiyatçılardan kaçan bir özelliğini he-
men vurguluyalım: Birçok güzel bayan gi-
bi kebekler göründüklerinden çok daha
güçlü yaratıklardır. Monarch (kral) ke-
beği her yıl Kanada'nın Manitoba eyale-
tinden başlayarak ABD'yi boydan boya
geçtikten sonra Meksika'ya göç eder.
Kuvvetli olmayan bir yaratık 2500 kilo-
metrelik bir yolculuğu nasıl başarabilir?
Evvelki yıl ABD'deki Ekoloji konferansın-
da Evrim'in yaşıtı Michelle adlı bir bayan-
dan bu konuda bir bildiri dinledik. Konuş-
manın en ilgi çeken yönlerinden biri de
Michell'in bu araştırmayı nasıl gerçekleştirdiği idi. Takdir edeceğimiz gibi bu çeşit
bir araştırma büyük bir ordu gerektirir.
Kebeklere künye bandı takan, göç bo-
yunca sayım yapan, atmosferik koşulları
kaydeden, bunların hepsini gönül toklu-
ğuna yapan emekli insanlar. Darısı kahve-
lerde gün sayan vatandaşlarımızın başına.

Kebeğin zekası hakkında fazla bilgi-
miz yok. Ama günümüzün önde gelen
ekologlarından Paul Calinvaux'nun bir
deyimiyle bu muzip yaratıklar
uzun yıllar
"ekologları

aptal yerine koydular". Şöyleki: Yukarıda
bahsettiğimiz Monarch (Kral Kebeği)
süt otu denen zehirli bir bitkiyle beslendi-
ği için kendisi de zehirlidir ve onu bir ke-
re tadan kuş bir daha böyle bir şey yap-
mayacağı için kendini korumuş olur. Vice-
roy (Vali veya Vekil) kebeği ise zehirli
bitki yemez ama Monarch'a çok benzedi-
ği için dolaylı da olsa kendini korumuş
olur. Evrim sonucu bir türün diğer bir tü-
rünü taklit edebilecek şekilde gelişmesine
Batesian Mimicry (Bates Benzetmesi) de-
nir. Ancak son yıllarda yapılan bir çalışma
sonucu Viceroy'un da zehirli olduğu ve
toksinin zehirli bitkiler yemeden kendi
bünyesinde ürettiği ortaya çıktı!

Budha'dan Muhammed Ali'ye, Dar-
win'den Evrim Karaçetin'e kadar kebek-
lere hayran olmayan bir insan yok sanı-
rım. Keşke ilkbahar bir an önce gelse de
ben de cefakar bisikletim Düldül ile birlik-
te ODTÜ tepelerine tırmanıp kebeklere
hoş geldin desek.

Yazımıza son verirken, çok önemli bir
noktaya dokunmadan da edemeyeceğim.
Bizim üniversitelerimizdeki akademisyen-
ler arasında bayan/erkek oranı ABD'deki
üniversitelerden çok daha yüksektir. Bu-
nu da bayanlarımızın önlerini açan, onla-
rı birinci sınıf vatandaş seviyesine getiren
yüce Atatürk'ten başka kime borçlu olabi-
liz ki? Eğer Ulu önder Evrim ve diğer ba-
yanlarımızın çalışmalarını görebilseydi
kim bilir ne kadar mutlu olurdu.

Ama bir de erkekler kulübünü
andıran Meclisimize bir göz
atsaydı kaşlarının çatılaca-
ğından bizim hiç bir şüp-
hemiz yok.

